

Oostwaarts

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Jolanda Ivonne Clément

Oostwaarts

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van
Marianne Schönbach Literary Agency B.V.

ISBN 978 90 263 5422 9

© 2021 Jolanda Ivonne Clément

De tekst op p. 30 is afkomstig uit het lied 'Kann denn
Liebe Sünde sein?', gecomponeerd door Lothar Brühne en
Bruno Balz voor de film *Der Blaufuchs*, 1938

Omslagontwerp Margo Togni

Omslagillustratie © Shelley Richmond / Trevillion Images
(vrouw) en *Zomerdag*, Johan Hendrik Weissenbruch,
ca. 1870-ca. 1903 / Rijksmuseum, Amsterdam

Foto auteur © Ruud Pos

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Isabel,
voor wie het geluk toch altijd harder liep

The foot less prompt to meet the morning dew,
The heart less bounding at emotion new,
And hope, once crush'd, less quick to spring again.

- Matthew Arnold, *Thyrsis*

1

Floris had een blauw oog, maar we deden altijd alsof ik dat niet zag.

‘Maar waarom mag je niet naar de donk?’ vroeg ik.

Hij trok zijn schouders op, zijn voeten precies voor de stenen richel die het erf van de weg scheidde. Ooit stond daar een hek en die herinnering had bij ons hetzelfde effect. Ik waagde me het erf niet op en Floris stak geen teen over de richel.

‘Mag gewoon niet.’

Even bleef ik staan, been over de fietsstang, kijkend van mijn stuur naar Floris, die met de punt van zijn klomp grind naar achter veegde. Het was vast weer iets onredelijks waarover we nu niet konden praten.

Niet veilig.

Binnen, vanachter het raam zag ik Floris’ moeder kijken. Verder, op het erf liep zijn pa van de deel naar de stallen; grimas, wenkbrauwen laag, klompen luid.

‘Het zijn bittere mensen,’ zei moeder altijd.

Floris verstarde toen hij zijn vader zag. Zijn klomp stopte met grind schrapen. Ik spande mijn spieren aan, trok mijn fiets dichter onder me. Voet op de trapper, je wist immers nooit...

‘Nou, dan ga ik maar,’ zei ik. Ik wist het anders ook niet.

Floris knikte, liet zijn hoofd zakken en verborg zijn gezicht achter zijn elleboog. Ineens schokten zijn schouders.

Iets drukte mijn borst ineen en mijn keel voelde krapjes. Ik knarste met mijn kiezen, maar dat hielp geen zier.

‘Hou je goed, Floris,’ zei ik.

Toen moest ik wel. Aan troosten deden we niet en staan blijven kon ik evenmin.

Ik was alleen op de dijk toen de avond krampachtig samen-trok. Onweer op til. Roze en rode vlekken verkleurden de lucht. Langpootmuggen zwabberden terug vanwaar ze kwamen, alsof ze langs fijne bungeldraden golfden. Ik beeldde me een landschap in vol bungeldraden en nam er in gedachten een foto van: kabelbanen voor het ongedierte, Oud-Alblas, zomer 1952 schreef ik achterop en stopte de foto in een denkbeeldige doos.

Die doos was nog maar halfvol. De verzameling plaatjes van mijn lachende moeder was veel groter. En zij kon hier elk moment zijn.

Wat zouden we eten?

Ik keek nog eens rond maar zag haar niet. Er was alleen maar land. Paarse klaver en kamille doken voor de wind aan de graskades. Een bij meanderde de polder in, langs onzichtbare kabelbanen die alleen ik kon zien.

Waar bleef ze nou?

Ik zuchtte een keer of wat. Gebeurde er maar iets. Een luchtballon in het haverveld, een zwerm zwaluwen in de hoge eik op de donk. Een open auto met een reiziger die de weg vroeg en een praatje maakte...

Ik leunde op het stuur van mijn fiets. Mijn maag knorde.

Drie v-staartjes vlogen langs. Een vierde volgde op afstand. De lucht werd leeg en stil, de weg bleef verlaten.

Naast mij, beneden aan de dijk, gleed de Alblas langs. Fuutjes peddelden tussen de glinsteringen op het water. Ze doken onder, ploepten als kurken weer boven. En aan de kim, tussen het groen en geel van de polder, draaiden de wieden van De Hoop en De Peil. Na drie windstille dagen namen ze het er nog even van.

De kerktoren van Oud-Alblas sloeg acht uur. Een koude bries stak op en grijze wolken dreven aan.

Moeder was anders nooit zo laat.

Ik legde mijn fiets neer, liet mijn bretels tot de ellebogen zakken en piste de Alblas in. De fuutjes zwommen op het gekletter af, maar ik haalde alweer op voordat ze bij me waren. Terwijl ik mijn fiets opraapte kwam ze eindelijk aanrijden.

Moeder fietste als een malle, haar gezicht gekleurd, diepe frons, gebogen over het stuur alsof er een gure wind over de polder ging.

‘Kom, Heindert!’ riep ze al van ver. ‘Kom Heindert, naar huis!’

Ik gooide mijn been over het zadel, vond de trappers en schoot vooruit.

‘Hebben we haast?’

Ze sjeesde me voorbij.

‘Later, Heindert. Nu naar huis!’

We fietsten veel te snel naar het Oosteinde; steentjes schoten onder ons vandaan, fietsbanden bonkten in kuilen en verschoven in het karrenspoor. Ik wist niet wat er was, maar het leek flink mis.

Ons huis was het eerste voorbij molen De Hoop, een aanbouw van een grote boerderij. De was hing nog buiten, gras

dat ik eerder had gemaaid lag nog op een hoop.

We fietsten het tuinpad op.

‘Dat moet naar binnen,’ zei moe, wijzend op de witte lakens. Haar fiets kletterde tegen de muur. Ze trok de deur open en rende naar binnen. Naar boven, aan de xylofoon van traptreden te horen.

Ik zette mijn fiets neer, vouwde het beddengoed slordig op. Mijn wangen voelden warm. In mijn buik ontstak een pijnlijke waakvlam. Zo eentje die dagdromen opvrat en boze schaduwen over fijne herinneringen wierp.

Er was iets mis.

Ik bracht de was naar boven. Op de overloop hoorde ik haar rommelen in haar kamer. Ze drentelde heen en weer, mompelde tegen zichzelf.

Zei ze nou Marinus?

Een voor een legde ik de lakens in de kast, mijn oog steeds op haar kamerdeur. Moesten we weer verkassen? Net nu ik een beetje gewend was?

Ik blies luid voor me uit. Het was niet echt groot, het achterhuis. Gehorig, dat wel. Beneden de woonkamer en de keuken met een grote schouw. Boven twee kamers. Eiken spanten en steunbalken zagen roodbruin van de olie en staken overall doorheen. Stenen wanden waren kaal maar schoon en weinig meubilair stond in de bijenwas om houtworm te weren.

De pomp en het schijthuis hadden we op het erf, gezellig ouderwets, vond moeder. Het was karig, maar presentabel. Al hadden we er behalve Floris nooit bezoek ontvangen. Dat kwam nog wel, zei ze steeds. Ik wist wel beter. Zelfs de postbode keek ze nog van het erf.

Ik opende de kamerdeur om te zeggen dat ik klaar was, maar heel ver kwam ik niet. Op het bed lagen spullen: dekens

in waterwerend zeil, een stapeltje kleren, zeep en washandjes, haarspelden, zakdoeken. Een glazen potje.

‘Gaan we alweer weg?’

‘Waar lijkt het op, Heindert?’ vroeg ze, rug naar me toe.

‘En avondeten? Ik heb honger.’

‘Pak maar een boterham.’

‘Alweer?’

‘En stop je spullen in de rugzak. Laat je boeken achter, maar geen brieven of schoolschriften. Niets waar je handschrift op staat.’

Ik probeerde in beweging te komen. Het lukte slecht met een hoofd vol vragen.

‘Zijn ze erachter, op de aannemerij?’ vroeg ik.

‘Dat waren ze al,’ zei moe zonder opkijken. Ze stopte een onderrok in de rugzak en drukte erop.

‘Hebben ze je weer niet betaald?’

Met een zucht kwam ze omhoog, haar hoofd nog glimmend van de fietspartij. Buiten rommelde de donder, een dikke regendruppel petste tegen het raam. Ik liet me niet afleiden en bleef haar aankijken.

‘Weer geen loon. ’t Is genoeg, Heindert.’ Ze smeede een handdoek op bed en streek met trillende hand een haarlok weg.

Dat veranderde alles. Van niks konden we niet eten. Ik kwam in beweging, maar mijn benen werkten nauwelijks mee.

‘En Floris?’ vroeg ik toen.

‘Spijt me,’ zei moe, die de handdoek weer oppakte. ‘Ik weet dat jullie vrienden zijn, op jullie manier. Maar ik laat ons lot niet afhangen van een jongen die nog kleverig van de jam-boterhammen in de schoolbank zit.’

‘Ze maken hem af,’ zei ik zachtjes en gleed met mijn wijsvinger over een knoest in de deurpost.

‘Misschien,’ zei ze. ‘Voor hetzelfde geld laten ze hem nu met rust.’

‘Maar hij heeft nooit hardop gezegd dat hij vóór mij is.’

Ze schudde haar hoofd.

‘Mensen voelen dat, Heindert. Er is meer van ons af te lezen dan de dingen die we zeggen.’

Ik voelde de gejaagde puls in mijn hals. Kwam vast door de weersomstuit, binnen en buiten. Maar de gedachte aan Floris, de kleine jongen achter het onzichtbare hek, die op school naast me zat en stiekem naar me lachte als niemand keek... het bezorgde me nare beelden.

Ik had mijn lengte mee; er werd niet minder op me gescholden, maar schoppen en slaan deden ze niet meer. Dat was bij Floris anders, zeker als ik na school niet met hem meeliep. Floris liet het allemaal gebeuren, dook in elkaar en strompelde daarna grienend naar huis – de jam nog op zijn wangen, nu met smurrie en tranen vermengd.

Thuis stond hem vaak nog erger te wachten.

‘Heindert?’

Ze klonk dwingend.

‘Ja moe, ik ga al.’

Moeder liet een vals adres achter bij echtpaar Herrewegge van wie we het achterhuis huurden. Ik volgde het gesprek door de enkelsteens binnenmuur. We zouden snel weer terug zijn, loog ze, een ziektegeval bij familie in Zeeland.

Kort daarna brak het geweld los; dikke lichtstralen, donderslagen en striemregens mishandelden de polder.

Ik at mijn boterham in de vensterbank en keek hoe de buurman met zijn oudste vocht tegen de wieken van De Hoop. Een van de zeilen wapperde als een spook tussen wind en weer-

licht. De mannen schreeuwden naar elkaar en worstelden met de lijnen.

De oudste klom in de wiek en probeerde het zeil op zijn plek te lussen, maar het canvas wilde niet en hij kreeg ze flink om de oren.

Het maakte ook een hels kabaal.

Niet het vertier waarover ik eerder die avond had gefantaseerd; luchtballonnen en open wagens, maar het leidde in elk geval wat af.

Af en toe keek ik de slaapkamer rond. *Bed, bankje, oude kast. Rode gordijnen.* Daarna ging ik weer terug. *Rode gordijnen, oude kast, bankje... bed.* Nog één nachtje en dan moest ik weg. Hoe vreemd dat ik daarna nooit meer in dat bed zou slapen. Ik had kerfjes in het hoofdbord gezet, iedere week eentje.

Het jaar was amper vol.

Misschien sloegen ze Floris wel dood. Niemand behalve ik vond hem aardig, dus dat kon zo gebeuren.

Het wapperende spook werd langzaam kleiner en aan de horizon kleurde de lucht van zwartgrijs naar donkerblauw. De regen bond in, maar ver weg op de donk flitste het nog lange tijd na.

's Nachts werd ik een paar keer wakker door vreemde dromen die direct vervlogen, en voordat het licht was kwam ik uit bed en kleepte me aan.

Moeders slaapkamerdeur stond op een kier. Ik keek naar binnen maar ze sliep nog. De wekker op de rand van haar bed tikte luid.

Ik ging naar beneden, schreef een brief en fietste daarna snel naar Floris' boerderij in het dorp. Weggaan zonder iets te zeggen deden echte vrienden niet.

In de brief beloofde ik te schrijven, zei ik dat ik Floris nooit zou vergeten, en kop op, jongen, laat je niet kennen – iets in die geest. Ik gooide de envelop in het postblok aan het huis en deed het deksel zachtjes dicht.

Alles was nog stil.

Ik keek naar de boerderij zoals je een ansichtkaart bekeek. Het was een vervallen kot, maar daar ging het niet om. Ik wilde Floris' huis niet vergeten. Te veel dingen waren me al ontshoten; namen van klasgenootjes en hun moeders, scholen en straatnamen. Dat moest maar eens over zijn. Oranje pannen, scheve ramen, rode baksteen...

Net toen ik weg wilde fietsen ging op de eerste verdieping het gordijn opzij. Een raam schoof open en Floris stak zijn hoofd naar buiten.

‘Ik moet weg,’ zei ik. ‘Voor ’t eggie.’

Floris knikte en liet zijn armen uit het raam bungelen. ‘Komt ’t door mij of door je ma?’ vroeg hij.

‘Door mijn ma, maar ik weet het allemaal niet precies.’

‘Ik anders ook niet.’ Hij glimlachte eerst en zuchtte daarna zo diep dat ik het beneden kon horen.

‘Tabee, Heindert,’ zei hij toen. ‘k Zal je missen.’

‘Ja, tabee.’ Ik stapte op de trappers, liet de fiets vooruitglijden en bleef half omgedraaid zwaaien.

Floris zwaaide terug.

‘Welke kant op?’

‘Richting Utrecht.’

We fluisterden en gebaarden. Alles ging op één fiets. Overbeladen, met vijftig kilometer voor de boeg reden we het pad af. Moeder fietste, met een broek aan omdat we mijn herenfiets namen, die was robuuster en kon ons samen houden. Ik

zat achterop met mijn benen aan één kant, kussentje onder mijn kont.

Eindbestemming? Geen idee. Moeder ook niet, die verzon het vaak ter plekke.

De weg was nog vochtig, maar overnacht waren de plassen opgedroogd. De lucht lag wijdopen. Af en toe dreven er schapenwolkjes voorbij, witte dotten op blauw, soms een lange sliert.

Het was ook ochtendfris.

In Oud-Alblas staken we de rivier over, daarna ging het oostwaarts. ‘Hoofdzaak is dat niemand ons weg ziet gaan,’ zei moeder, maar het was zo vroeg dat zelfs de melkboer nog sliep.

We fietsten over de achteras van het verkavelde land; rechthoekige lappen, dan eens hoog begroeid met golvend hennep, dan weer laag met haverhalmen.

Ik luisterde.

Soms suisde het land, soms ritselde het in zwoele fluister-tonen. Dat was het wiegenlied van de kleine delta, veilig achter de dijken, had moe weleens gezegd. Naast ons stroomde de Alblas in tegengestelde richting langs. In de grasbermen groeiden boterbloemen en klaverblad, of berenklauwen en bundels riet die hoog uit het water staken.

Ik telde stompe wilgen die als palen langs de dijk stonden. Knoestige koppen met sprieterige haarbossen. Die sprieten dansten wel, maar zongen niet.

Over de rivier kwam een lange duwbak vol rivierslib, een stoomsleper dreef hem voort; stuwend en rokend sloeg het gevaarte maat en verdrong de zachte landpsalmen. De sleper trok een v-geul achter zich aan die tot de kades uitweek en het water hoog tegen de boezems deed klotsen.

De schipper in kiel riep iets, *môgge* of zo, en zwaaide van-

achter het stuurhuis. Een jongen van mijn leeftijd stond op en zwaaide ook.

Ik zwaaide terug. Moeder niet, die moest het stuur recht houden. Ze riep wel iets, een groet, maar de exacte woorden gingen onder het hamerende motorwerk verloren.

Even wenste ik die jongen te zijn; mooie tochten met de stoomsleper over de Maas, de Merwede of de Noord, samen met mijn pa. Aanleggen langs de dregschuiten van de aannemerij, die emmerbanden vol rivierslib in duwbakken kieperden.

Vorig jaar nog was ik met moeder naar de open dagen van de aannemerijen in Sliedrecht en Dordrecht geweest. Mensen verdrongen zich aan de kades voor een optocht van stoomslepers, die van boeg tot pijp met vlaggen waren versierd. Bloemkransen hingen over gevlochten stootwillen, schippersvrouwen stonden in klederdracht op het dek, tulpenboeket in de ene hand, zwaaiend met de andere. Fanfares speelden vanuit duwbakken, vaak stoere zeemansliederen, en dat terwijl het baggervolk de riviermond zelden uit kwam: ‘Al die willen te kaap’ren varen, moeten mannen met baarden zijn.’ Ik had me zo vermaakt en net als iedereen gezongen. Moeder achter mij, haar handen op mijn schouders, bang misschien dat ik in het water viel.

‘Heb je het fijn, Heindert?’ vroeg ze af en toe.

Ik had geknikt. Het was een van de mooiste dagen ooit en in mijn hoofd had ik er een hele doos foto’s van.

De meeste tijd slingerden we tussen de rijsporen door. Soms ging het mis, dan moest ik met de rugzak afspringen zodat moeder haar evenwicht kon vinden. Af en toe stopte ze om uit te puffen.

‘Waarom niet met twee fietsen?’ vroeg ik na de zoveelste keer.

‘Veel te onhandig in de trein,’ zei ze. ‘En moet ik mijn mooie fiets soms in Utrecht achterlaten zodat een klaploper ermee vandoor kan? Nu hebben de Herrewegges er nog iets aan. Zij waren goed voor ons, nietwaar?’

‘Ik vond ze wel aardig.’

‘Nou dan.’

‘Mag ik ook eens fietsen? Anders zijn we er morgen nog niet.’

‘Tuurlijk wel. Kijk, daar staat Vuilendam al aangegeven.’

‘Gewoon even proberen, moe.’

‘Je bent nog geen twaalf, knul, wat wil je nou?’

‘Ik heb goeie benen zeg je altijd. En ik ben de grootste van de klas.’

Ze keek me aan met haar mama-wordt-een-beetje-moe-van-je blik. Het was dat ze de fiets vasthad, anders had ze haar armen over elkaar geslagen en luid gezucht.

‘Goed dan. Jij je zin.’

Ik gaf haar de rugzak, stapte op en maakte vaart. Moe duwde me een stukje vooruit en sprong achterop. We slingerden, maar ik hield het.

‘Grote vent!’

‘Zei ik toch.’ Stiekem glunderde ik. Kon ze nu toch niet zien.

De ochtend had nog wat belofte gehad; niet te warm, wind mee. De middag was wel anders. Als ik fietste verzuurden mijn armen door het zwikken op de oneffen wegen. Niet alleen zat de rol dekens om het stuur gesnoerd, er bungelden ook nog tassen aan. Door het eindeloze trappen in de zomerzon verkrampten mijn beenspieren, die pijnlijk en zwaar werden. Zat ik achterop, dan sneden de banden van de rugzak in mijn schouders. Het kleine kussentje dat mijn achterwerk tegen het

bagagerek moest beschermen drukte continu plat en gaf maar weinig troost. De mand met proviand aan het bagagerek hinderde een goede zit, en het constante geslinger vereiste een gespannen houding die mijn humeur ook geen goed deed.

Het was afzien in alle toonhoogten.

Op het eerste stuk babbelden we nog, over fijne dingen. Of moe zich nog herinnerde dat ik vroeger dacht dat botersnoepjes van boterbloemen werden gemaakt. Wist ze nog heel precies, had ze zo schattig gevonden.

We kletsten over een zeiltochtje met een botter op het Markermeer, voor het zilveren huwelijksfeest van onze burens in Enkhuizen waarvoor we zomaar waren uitgenodigd.

We waren naar Pampus gezeild, hadden haring met uisnippers gegeten en zachte bolletjes met gerookte paling. Vervolgens ging het een halfuur over hoe die mensen ook alweer heetten.

We wisten het niet meer.

Daarna ging het over die keer dat we samen op Friese doorlopers van Haarlem naar Aerdenhout waren geschaatst en moeder aan de praat raakte met een heertje bij een koek-en-zopiekraam. Ik was zo verkleumd dat die meneer aanbod ons terug te rijden naar Haarlem. Ze zei ja, bang wellicht dat ik te koud en moe was om zelf te schaatsen.

Dat was mijn eerste keer in een auto.

Die vriendelijke man was later nog een paar keer in Haarlem op de koffie geweest, maar toen ik moeder vroeg waarvoor hij was gekomen, strandde het gesprek.

‘Weet ik niet meer, Heindert,’ zei ze.

Daarna werd het een vervelend soort stil. Misschien omdat we vrijwel direct na dat laatste bezoek naar de Krimpenwaard verhuisden, waar we het ook niet lang uithielden. Ik